
Carte albă

Măsuri preventive și dreptul de a candida: O abordare echilibrată

Alexander SHLYK

Consultant Internațional Finanțare Politică

ABSTRACT

Acest document analizează utilizarea măsurilor preventive, inclusiv limitarea sau retragerea dreptului de a candida pentru persoanele care fac obiectul unei anchete penale pentru finanțarea ilegală a campaniei sau cumpărarea de voturi. Acesta rezumă standardele internaționale și europene care reglementează astfel de măsuri și oferă o analiză comparată a experienței europene. Analiza evidențiază necesitatea unui obiectiv legitim și a proporționalității oricăror măsuri adoptate, precum și tensiunea dintre asigurarea integrității electorale și protejarea drepturilor individuale, având în vedere în special cerințele legale din Moldova privind obligația unei hotărâri judecătorești definitive înainte de impunerea restricțiilor respective. Acesta evidențiază implicațiile măsurilor preventive, inclusiv dacă o recunoaștere a vinovăției în timpul investigațiilor este un motiv suficient pentru luarea de măsuri preventive, luând în considerare impactul comprehensiv asupra proceselor democratice și drepturilor alegătorilor. Autorul recomandă un echilibru prudent între asigurarea unei competiții electorale echitabile și apărarea libertăților civice fundamentale, sugerând că ar putea fi necesare mecanisme alternative pentru a răspunde preocupărilor actuale cu privire la infracțiunile electorale fără a încălca în mod disproporționat participarea democratică.

DECLINAREA RESPONSABILITĂȚII

Acest document a fost elaborat în cadrul proiectului PNUD Moldova „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri incluzive și transparente”, implementat cu suportul financiar al poporului american oferit prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și cel al Ambasadei Marii Britanii la Chișinău oferit prin intermediul Fondului pentru Buna Guvernare. Opiniile sunt ale autorului și nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Organizației Națiunilor Unite.

INTRODUCERE

Cadrul electoral trebuie să echilibreze, printre altele, drepturile și interesele concurenților cu cele ale alegătorilor, precum și responsabilitățile de guvernare legate de securitatea națională, suveranitate și statul de drept. În urma recentelor procese electorale și a referendumului din Republica Moldova, părțile interesate reevaluează interacțiunea dintre aceste elemente în cadrul electoral. Un domeniu de interes pentru părțile interesate din domeniul electoral este rolul măsurilor preventive legate de dreptul de a candida în cazurile de finanțare a campaniei sau de cumpărare de voturi.

Această carte albă explorează posibilele modalități de atingere a acestor obiective legitime, punând accentul în special pe posibilă utilizare a măsurilor preventive aplicate în contextul anchetelor penale în curs de desfășurare.

Acest document analizează următoarea întrebare:

În ce mod măsurile preventive privind dreptul de a candida sunt aplicate în situația anchetelor penale în desfășurare privind cazuri de finanțare a campaniei sau de cumpărare de voturi?

Scopul declarat al părților interesate este de a limita influența finanțării ilegale a campaniilor electorale asupra alegerilor din Moldova, de a-i împiedica pe cei implicați în finanțarea ilegală a campaniilor electorale sau în cumpărarea de voturi să continue să comită aceste infracțiuni și de a permite alegătorilor să facă o alegere în deplină cunoștință de cauză, fără influențe nejustificate.

Pentru a răspunde la această întrebare, această carte albă trece în revistă cadrul normativ național și internațional în ceea ce privește restricțiile dreptului de a candida bazate pe condamnări, urmate de restricții bazate pe recunoașterea vinovăției ca parte a procedurilor penale. Acesta analizează ulterior rolul măsurilor preventive, inclusiv al supravegherii diferențiate și al sancțiunilor. În cele din urmă, analizează rolul potențial al informațiilor referitoare la infracțiuni în facilitarea asigurării unui electorat informat. Cartea albă conține recomandări privind schimbări de politici și modificări ale cadrului juridic.

Extrase esențiale a cadrului juridic și normativ pot fi găsite în anexă.

ANALIZA

În această analiză se au în vedere aspecte precum privarea de dreptul de a fi ales pe baza unei condamnări, necesitatea unor măsuri preventive, inclusiv în cazuri ce implică infracțiunile continue, cerințe suplimentare ori sancțiuni mai aspre pentru candidații suspecți sau acuzați, precum și importanța ca alegătorii să poată face o alegere în deplină cunoștință de cauză.

Privarea de dreptul de a fi ales în baza unei condamnări

Privarea de dreptul de a fi ales constituie o limitare semnificativă a drepturilor persoanei, drepturi garantate de legislația internațională din domeniul drepturilor omului, de angajamentele politice asumate de Republica Moldova și de legislația națională. Deși această măsură poate fi justificată pe baza unor motive obiective și rezonabile (Comentariul General nr. 25¹), este necesar ca aceasta să urmărească un obiectiv legitim și să mențină un raport proporțional. Totodată, trebuie să fie prevăzută de lege și să rezulte dintr-o hotărâre a instanței de judecată (Comisia de la Veneția²). La momentul evaluării retragerii dreptului de a candida, se impune luarea în considerare a „interesului public superior” (Comisia de la Veneția).

Interesul Public Superior

În cazul finanțării ilegale a campaniilor electorale sau a cumpărării de voturi, interesul public constă în protejarea drepturilor alegătorilor de a face o alegere liberă, a integrității generale a alegerilor ca mecanism de exprimare a voinței poporului.

Atunci când este implicată o intervenție străină, statele au responsabilitatea principală de a proteja integritatea proceselor lor electorale împotriva intervențiilor externe³. Pentru a-și îndeplini această responsabilitate, statele pot fi nevoite să pună în aplicare diverse măsuri de securitate electorală, inclusiv prin legislație corespunzătoare.

Obiectiv Legitim

Restricțiile sau retragerea dreptului de a candida pot fi obiective legitime urmărite de stat, dată fiind importanța alegerilor pentru funcționarea generală a societății și a statului democratic.

Proportionalitatea Sancțiunilor

Există o corelație clară și proporțională dintre natura infracțiunii care implică finanțarea ilegală a campaniei, inclusiv din străinătate, ori

¹ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Comentariul general nr. 25 (1996) privind dreptul de a participa la treburile publice, dreptul de vot și dreptul la acces egal la serviciul public.

² Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția a Consiliului European.

³ Dreptul internațional protejează procesele electorale și orice încercare de a interveni în selectarea de către un stat a liderilor săi politici sau în alte chestiuni de liberă alegere care încalcă principiile fundamentale ale ordinii internaționale. Acest lucru este consacrat în Carta Organizației Națiunilor Unite prin principiile egalității suverane (articolul 2.1) și independenței politice (articolul 2.4) pentru fiecare stat. Aceste principii sunt reafirmate de Adunarea Generală a ONU [2131 (XX) 1965] și de Curtea Internațională de Justiție [1986 I.C.J. 14, 181 (27 iunie)].

cumpărarea de voturi, și dreptul de a participa la treburile publice prin candidarea la alegeri sau ocuparea unei funcții publice.

Dispoziție Legală

Infrațiunile de această natură sunt codificate în Codul penal al Republicii Moldova la capitolul 5 referitor la infrațiunile împotriva drepturilor politice, de muncă și a altor drepturi constituționale ale cetățenilor și, de obicei, prevăd sancțiuni semnificative, inclusiv privarea de libertate și retragerea dreptului de a ocupa anumite funcții (a se vedea articolele 181², 181³). În plus, unele dintre aceste activități pot fi calificate drept infrațiuni în temeiul capitolului 17 din Codul penal al Republicii Moldova (a se vedea articolele 337, 338¹, 338²) care prevăd, de asemenea, pedeapsa cu privarea de libertate și retragerea dreptului de a ocupa anumite funcții. Ambele tipuri de sancțiuni, fie indirect, fie direct, duc la privarea de dreptul de a candida la alegeri, în conformitate cu Codul electoral (articolul 16).

Hotărârea instanței de judecată

În conformitate cu legislația Republicii Moldova, aceste sancțiuni trebuie să fie impuse printr-o hotărâre judecătorească definitivă. În conformitate cu cadrul juridic existent, este necesară o hotărâre judecătorească definitivă pentru privarea dreptului de a candida la alegeri pentru încălcări ale finanțării campaniei electorale. Privarea de dreptul de a candida este posibilă nu doar pentru cei suspectați sau acuzați de finanțarea ilegală a campaniei electorale sau de cumpărarea de voturi înainte de a fi condamnați pentru aceste infrațiuni. În același timp, organismul electoral (CEC sau o CECE) are competența de a stabili faptele legate de încălcările privind finanțarea campaniei electorale (articolul 54 alineatul (7) din Codul electoral) și de a anula înregistrarea candidatului (articolul 102 alineatul (5) din Codul electoral), limitând efectiv dreptul acestuia de a candida la un anumit scrutin. Cu toate acestea, persistă riscul ca decizia de radiere a candidatului să limiteze în mod necorespunzător dreptul de a candida în cazul în care instanța nu stabilește faptele în același mod ca și organul electoral și achită presupusul contravenient.

În termeni practici, în contextul Republicii Moldova, necesitatea unei hotărâri judecătorești definitive înainte de înregistrare înseamnă că este puțin probabil ca candidații implicați în infrațiuni electorale în perioada electorală sau chiar în alegerile anterioare să fie sancționați sau să li se aplice restricții privind dreptul de a candida. Perioada electorală în Moldova (~2 luni) sau intervalul de timp dintre alegeri sunt semnificativ mai scurte decât majoritatea proceselor penale (2+ ani).

De asemenea, practica internațională leagă în mod hotărât retragerea drepturilor de vot și de a fi ales de o condamnare definitivă și irevocabilă, inclusiv pentru infrațiuni legate de finanțarea campaniei electorale. De exemplu, în Regatul Unit, dreptul de a candida este suspendat pentru cei

condamnați de instanța electorală pentru „practici de corupție la alegeri”⁴. În Franța, candidații pot fi declarați neeligibili de către Consiliul Constituțional pentru o perioadă de până la trei ani, la solicitarea autorității de supraveghere a finanțării campaniilor electorale, în cazul în care nu au prezentat rapoartele financiare ale campaniei, au depășit plafoanele legale ale cheltuielilor electorale ori conturile de campanie le-au fost respinse pentru motive întemeiate. Este relevant de menționat că, în baza aceluiași articol, în cazul constatării încălcărilor menționate anterior, se poate ajunge la invalidarea mandatelor persoanelor deja alese⁵. În Spania, instanțele pot impune limitări ale dreptului de a candida ca sancțiuni pentru infracțiunile privind finanțarea politică⁶.

Este important de menționat că, în Republica Moldova, o condamnare pentru infracțiuni, inclusiv pentru cele săvârșite anterior alegerilor, nu determină în mod imediat și automat invalidarea mandatelor persoanelor deja alese. Prevederile codului electoral referitoare la exercitarea drepturilor electorale (art. 16) îi vizează pe cei care intenționează să candideze, nu pe cei deja aleși. Cu alte cuvinte, retragerea dreptului de a candida nu conduce la pierderea unui mandat deja obținut. În cazul introducerii unei astfel de prevederi (a se vedea sugestia nr.1 de mai jos), sistemul electoral proporțional din Republica Moldova va păstra mandatul în cadrul aceleiași liste, pe care o reprezintă titularul devenit neeligibil.

Astfel, deși privarea de dreptul de a candida la alegeri este prevăzută în cadrele juridice internaționale și naționale, aceasta se aplică numai atunci când este fondată pe scopuri legitime, este proporțională cu infracțiunile comise și este stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Acest ultim criteriu este posibil să fie îndeplinit doar luni sau ani după încheierea procesului electoral.

Privarea de dreptul de a candida, bazată pe recunoașterea vinovăției în procedura penală

⁴ Potrivit secțiunilor 159 și 160 din Legea privind reprezentarea populară (1983), un candidat la alegerile parlamentare, despre care instanța electorală stabilește că a săvârșit personal practici electorale corupte, este considerat incapabil, timp de cinci ani de la data constatării, să fie ales în orice circumscripție și, timp de zece ani, să fie ales în circumscripția în care a avut loc scrutinul în cauză. Persoanele condamnate pentru practici electorale corupte suferă, în temeiul secțiunii 173, o incapacitate totală de a fi alese în orice circumscripție, pe o perioadă de cinci ani. Dacă, prin hotărârea instanței electorale, un candidat este găsit vinovat de practici electorale corupte săvârșite de agenții săi sau vinovat personal de o practică ilegală, acesta este considerat incapabil, pe o perioadă de șapte ani, de a fi ales în circumscripția în care a avut loc scrutinul. Această incapacitate limitată local durează doar pe durata mandatului parlamentului ales, în cazul în care instanța electorală stabilește că un candidat este vinovat, prin intermediul agenților săi, de o practică ilegală. În conformitate cu secțiunea 174 din aceeași lege, există prevederi prin care incapacitățile pot fi atenuate sau anulate în urma unor proceduri suplimentare, dacă acestea au rezultat din raportul instanței electorale. 2A se vedea Articolul L.O. 136-1 din codul electoral.

⁵ A se vedea articolul L.O. 136-1 din Codul electoral

⁶ A se vedea GRECO (2009). Raport de evaluare privind Spania. Transparența finanțării partidelor, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c9d72>

Una dintre situațiile frecvente în care principiile de mai sus trebuie aplicate și în care modificări pot fi luate în considerare este aceea în care un concurent investigat pentru infracțiuni electorale și-a recunoscut vinovăția înainte de expirarea perioadei electorale.

Urmărirea penală pentru finanțare ilegală a campaniei sau cumpărare a voturilor poate fi inițiată prin organele de poliție. În unele cazuri, persoana acuzată își poate recunoaște vinovăția în faza de urmărire penală. Atunci când acest lucru se întâmplă și când celelalte criterii, cum ar fi interesul public, pot fi conștientizate în mod clar, ar putea avea sens ca drepturile de a candida a persoane puse sub învinuire să fie restricționate temporar până la o decizie finală a instanței. Cu alte cuvinte, ar trebui să se analizeze dacă recunoașterea vinovăției este un motiv suficient pentru restricționarea dreptului de a candida prin neînregistrarea candidaților potențiali sau prin eliminarea înregistrării celor care sunt deja în cursa electorală.

Aceasta necesită examinarea posibilității ca, pe baza recunoașterii vinovăției, Comisia să poată considera, în contextul procesului electoral, că faptele sunt deja stabilite. Conform articolelor 506 și 507 din Codul de procedură penală, recunoașterea vinovăției, sub forma unui acord de recunoaștere, se transmite instanței. Instanța pronunță o hotărâre definitivă în cauză.

Invocarea de către Comisia Electorală a necesității protejării integrității finanțării politice – aspect subliniat în mod repetat de Curtea Constituțională – drept motiv pentru restrângerea dreptului de a candida, ar putea fi contestată în fața Curții Constituționale, având în vedere că acest demers limitează drepturi civice⁷.

Măsuri preventive privind limitarea dreptului de a candida

Se pune întrebarea dacă dreptul de a candida poate fi limitat la etapa de urmărire penală sau în cursul procesului, prin aplicarea unor măsuri preventive suplimentare, cum ar fi interdicția de a deține funcții publice. Analiza trebuie să se bazeze pe obiectivul legitim urmărit, pe scopul și aplicabilitatea măsurilor preventive disponibile, precum și pe evaluarea măsurii în care o asemenea abordare, dacă ar fi adoptată, ar contraveni obligațiilor internaționale și standardelor pentru alegeri democratice.

De exemplu, în Italia exercitarea dreptului de a candida depinde de integritatea morală a potențialului candidat. Potrivit legislației Italiei, situațiile de nedemnitate morală care implică limitarea dreptului de a vota și, implicit, a celui de a candida, includ cazuri „în care împotriva unei persoane sunt instituite măsuri preventive, precum arestul preventiv, libertatea supravegheată sau interdicția de a avea reședință într-o anumită zonă, pe toată durata acestor măsuri.”⁸ În cauza *Scoppola v Italia*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că retragerea drepturilor electorale ca urmare a condamnării la închisoare pentru anumite infracțiuni nu constituie o interdicție generală. Curtea nu a examinat în mod specific aspectul „nedemnității morale” ca temei pentru privarea de drepturi electorale. Cu toate acestea, a făcut referire la hotărârea Curții Supreme a Canadei în cauza *Sawé v Canada*, în care opinia majorității a subliniat că „Restricționarea dreptului de vot în baza pretensei nedemnității morale este incompatibil cu respectul pentru demnitatea

⁷ A se vedea, de asemenea, avizul comun CV/ODIHR 1145/2023 și avizele ulterioare 1163/2023 și 1164/2023.

⁸ https://www.europarl.europa.eu/workingpapers/pana/w9/part1_en.htm

fiecărei persoane, care constituie esența democrației canadiene și a Cartei canadiene a drepturilor și libertăților⁹.”

În conformitate cu legislația Republicii Moldova, măsurile preventive „sunt orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței.” (Art.175 alin. (2) Codul de procedură penală).

Obiectivele legitime ale privării de dreptul de a candida, aplicate asupra unei persoane suspectate sau acuzate de încălcări privind finanțarea ilegală a campaniei electorale ori de cumpărare a voturilor, includ scopuri mai restrânse, precum garantarea administrării justiției și asumarea responsabilității pentru infracțiunile comise, precum și un obiectiv mai larg – asigurarea caracterului democratic al alegerilor. Imunitatea deputatului sau a președintelui, garantată de Constituție, poate fi considerată un obstacol în calea atingerii acestor obiective legitime.

Măsura preventivă care constă în neadmiterea candidaturii la alegeri poate fi percepută drept o modalitate de a asigura executarea eventualei hotărâri judecătorești. Într-adevăr, rezultatul alegerilor poate crea circumstanțe favorabile pentru cei acuzați și, ulterior, condamnați pentru infracțiuni comise înainte de scrutin, permițându-le să evite sancțiunile aferente condamnării, datorită imunității dobândite prin obținerea mandatului. Art.95 alin. (6) din Procedura Parlamentului prevede că „În cazul în care cauza penală a fost remisă instanței de judecată până la validarea mandatului de deputat, ridicarea imunității parlamentare se efectuează în condițiile prezentului capitol.” Cu alte cuvinte, cei aleși în Parlament după ce dosarul lor a fost înaintat instanței beneficiază de aceeași imunitate ca și persoanele care devin suspecte de infracțiuni în timpul exercitării funcției. Încălțările substanțiale ale reglementărilor de finanțare a campaniei electorale sau cumpărarea extinsă a voturilor pot facilita obținerea unui număr considerabil de mandate de către persoanele investigate ori acuzate, făcând dificilă, dacă nu imposibilă, ridicarea imunității în cazul unei eventuale condamnări. În Finlanda, de exemplu, dacă un membru ales a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea pentru anumite tipuri de infracțiuni, se poate stabili la nivelul Parlamentului dacă respectiva persoană mai merită încrederea și respectul necesar.

Imunitatea față de reținere, arest sau percheziții poate fi considerată o piedică în desfășurarea corespunzătoare a procesului penal ori poate facilita sustragerea bănuितului, învinuitului, inculpatului de la urmărirea penală. Cu toate acestea, pentru investigarea infracțiunilor suspectate de finanțare ilegală a campaniei sau cumpărare de voturi, reținerea sau arestarea pot să nu fie întotdeauna necesare. Având în vedere că aceste scheme implică, de obicei, multiple persoane, reținerea ori arestarea suspectului nu elimină în totalitate riscul distrugerii probelor sau al influențării potențialilor martori. Pe de altă parte, perchezițiile pot fi mai utile, însă astfel de infracțiuni nu presupun neapărat prezența unor bunuri materiale care să poată fi găsite ori ridicate direct de la suspect(ă). Din nou, beneficiul perchezițiilor pentru desfășurarea investigației nu este evident, prin urmare imunitățile acordate ca urmare a obținerii unui mandat nu pot fi considerate un obstacol semnificativ în derularea anchetei. Așadar, împiedicarea suspectului sau învinuitului de a obține imunitate prin privarea de dreptul de a candida nu poate fi apreciată drept o ingerință minimală necesară în drepturile în cauză, având în vedere scopul urmărit.

⁹ <https://www.canlii.org/en/ca/scc/doc/2002/2002scc68/2002scc68.html>

Măsura preventivă care constă în neadmiterea candidaturii la alegeri poate fi, de asemenea, percepută ca o modalitate de a preveni „anumite acțiuni negative îndreptate împotriva procesului penal”. Candidații la alegeri au posibilitatea să interacționeze cu alegătorii, ceea ce le poate permite celor investigați să prezinte acuzațiile într-o manieră speculativă, să propage falsuri și narațiuni favorabile, precum și să acuze autoritățile de urmărire penală motivată politic. Această abordare poate preveni instrumentalizarea alegerilor – un demers de maximă importanță socială – în beneficiul personal. Însă acest fapt s-ar realiza cu prețul limitării libertății de exprimare. Mai mult, restrângerea discursului candidaților nu îi va împiedica să-și exprime aceleași opinii în calitate de actori politici sau persoane private. Dimpotrivă, prin instituirea privării de dreptul de a candida se poate facilita susținerea, de către persoanele suspectate sau acuzate de finanțare politică ori de cumpărare a voturilor, a narațiunilor potrivit cărora urmărirea penală ar fi motivată politic, sporindu-se astfel șansele acestora de a fi alese.

Măsura preventivă care constă în neadmiterea candidaturii la alegeri poate fi percepută ca având ca scop general asigurarea integrității electorale. Având în vedere complexitatea conceptului de integritate electorală, este necesară analizarea impactului unei asemenea limitări a drepturilor asupra diverselor sale dimensiuni. Pe de o parte, integritatea electorală, înțeleasă ca posibilitatea de a vota „fără influență nejustificată sau constrângere de orice fel, care ar putea denatura sau împiedica exprimarea liberă a voinței alegătorului” (Comentariul General nr. 25, alin. (19)), poate fi mai bine garantată prin înlăturarea din cursă a celor suspectați de încălcări electorale. Totuși, un demers bazat exclusiv pe suspiciuni poate doar să crească probabilitatea îmbunătățirii integrității, fără a oferi certitudinea efectului dorit. Pe de altă parte, integritatea electorală, privită ca exercitare a suveranității prin alegeri, poate fi consolidată prin excluderea din competiție a celor care ar putea recurge la finanțare externă ilegală.

Din cele menționate rezultă că măsura preventivă, care constă limitarea accesului la exercitarea drepturilor electorale, nu conduce neapărat la atingerea obiectivului legitim urmărit și nu pare proporțională cu limitarea altor drepturi civice, precum dreptul de a candida și libertatea de exprimare. Este necesară o examinare suplimentară pentru a stabili dacă alte măsuri, menite să reglementeze participarea persoanelor suspectate sau acuzate de finanțare ilegală ori de cumpărare a voturilor, pot reprezenta soluții mai puțin intruzive față de dreptul de a fi ales și libertatea de exprimare, urmărindu-se totodată atingerea unui obiectiv legitim.

Măsuri preventive în cazurile de infracțiuni continue

Finanțarea ilegală a campaniei electorale poate fi tratată drept o infracțiune continuă, spre deosebire de un act unic, izolat. Conform testului Elgar, o infracțiune este considerată continuă în funcție de natura sa (când specificul infracțiunii permite desfășurarea acesteia pe o perioadă extinsă, precum în cazul deturnării de fonduri, unde acestea sunt deturnate în mod repetat) și în funcție de controlul și voința făptuitorului (acesta având posibilitatea de a înceta oricând activitatea infracțională)¹⁰. Este mai dificil a se considera cumpărarea voturilor drept infracțiune continuă dacă aceasta implică tranzacții discrete, însă, nu este imposibil, dacă schema de cumpărare a voturilor operează neîntrerupt. Finanțarea politică ilicită organizată de-a lungul timpului are caracteristicile unei infracțiuni continue.

¹⁰ Testul Elgar își are originea în cauza din Regatul Unit Elgar împotriva Chief Constable of Essex Police (2001).

Distincția are relevanță datorită impactului termenului de prescripție și a posibilității de aplicare a măsurilor preventive. În cazul actelor unice, termenul de prescripție începe imediat după finalizarea faptei, ceea ce limitează durata și scopul măsurilor preventive. Pentru infracțiunile continue, măsurile preventive pot rămâne în vigoare atâta timp cât infracțiunea persistă. Dacă organele de urmărire penală sunt constrânse în aplicarea măsurilor preventive din cauza termenului de prescripție, încadrarea presupusei încălcări ca infracțiune continuă poate fi utilă.

În astfel de situații, tipurile de măsuri preventive aplicabile infracțiunilor continue pot fi diferite – organele de reglementare pot avea o bază mai solidă pentru a institui controale suplimentare. Acestea pot impune supraveghere continuă, monitorizare sau condiții similare cu cele ale unei regim de probațiune persoanelor ori entităților implicate în infracțiuni care se desfășoară în mod continuu. În cazurile de finanțare ilegală a campaniei electorale sau cumpărare a voturilor, organele de reglementare pot impune astfel de controale suplimentare persoanelor suspectate sau acuzate. Cu toate acestea, măsuri atât de semnificative care limitează drepturile individuale, precum interdicția de a candida, s-ar putea să nu respecte principiul proporționalității.

Cerințe suplimentare sau sancțiuni mai aspre pentru candidații suspectați sau acuzati

Având în vedere natura suspiciunilor sau acuzațiilor, retragerea dreptului de a candida, în baza presupuselor încălcări privind finanțarea campaniei electorale ori cumpărarea voturilor, poate fi percepută ca o modalitate de protejare a competiției electorale de influența nejustificată a unor interese economice puternice. Acesta reprezintă, în ansamblu, obiectivul reglementării finanțării partidelor politice. Alin. (204) din Ghidurile Comisiei de la Veneția și ale OSCE/ODIHR privind reglementarea partidelor politice menționează că „reglementarea finanțării partidelor politice este esențială pentru a garanta independența partidelor față de influența nejustificată a donatorilor privați, precum și a organelor de stat și publice, pentru a asigura că partidele au oportunitatea de a concura în conformitate cu principiul egalității de șanse și pentru a oferi transparență în finanțarea politică.”

În mod evident, transparența finanțării politice este esențială pentru asigurarea unei competiții corecte. În acest sens, se consideră necesar ca toți candidații să fie supuși examinării atât în timpul, cât și după alegeri, pentru a menține atenția asupra competiției de idei, și nu asupra intereselor economice puternice. Chiar dacă cel mai înalt grad de examinare reprezintă obiectivul final, este evident că supravegherea finanțării campaniei electorale necesită resurse materiale și umane considerabile.

Dacă persoanele suspectate sau acuzate de încălcări legate de finanțarea ilegală a campaniei electorale sau de cumpărarea voturilor pot candida, s-ar putea motiva că un nivel mai ridicat de examinare a activităților lor financiare pe durata campaniei justifică alocarea de resurse suplimentare. Atunci când există suspiciuni legate de activități ilegale anterioare, autoritățile pot folosi aceste informații pentru a analiza în detaliu rapoartele și tranzacțiile financiare, inclusiv prin creșterea frecvenței raportărilor obligatorii, ajungând până la două sau trei raportări pe săptămână. Deși raportarea mai frecventă poate fi considerată împovărătoare pentru candidați, autoritățile pot facilita acest proces prin asigurarea deschiderii conturilor bancare spre examinare publică. În Cehia, unde conturile candidaților sunt accesibile examinării publice, se constată că o asemenea abordare trebuie completată în continuare prin sancțiuni cu efect disuasiv.

Pentru a spori nivelul de examinare a candidaților suspectați sau acuzați de încălcări legate de finanțarea ilegală a campaniei electorale sau de cumpărarea voturilor, autoritățile pot institui un mecanism suplimentar sub forma unei cerințe de prezentare a documentației primare odată cu rapoartele financiare. În revizuirea codului electoral din 2022, autoritățile au introdus această cerință pentru toți concurenții electorali, însă la începutul anului 2024 au eliminat-o din codul electoral. Dacă autoritățile vor reintroduce cerința pentru anumite categorii de candidați, CEC va trebui să-și modifice reglementările în consecință. De asemenea, CEC va trebui să-și sporească capacitatea de a examina documentația primară în vederea verificării rapoartelor de finanțare a campaniei electorale, mai ales că eliminarea acestei cerințe în 2024 s-a produs, probabil, din cauza lipsei de capacitate a CEC. Va fi important ca CEC să gestioneze criticile privind creșterea cerințelor de raportare pentru unii candidați, în condițiile în care numeroase partide reclamă deja caracterul împovăraător al procedurii. Pentru a atenua aceste preocupări, autoritățile pot oferi tuturor partidelor politice și candidaților asistență suplimentară menită să le consolideze capacitatea de conformare.

Cea mai eficientă sancțiune disuasivă rămâne retragerea înregistrării candidatului. Din practica și experiența Republicii Moldova, se poate constata că autoritățile electorale sunt reticente în a aplica această sancțiune, atât pentru că limitează sever drepturile candidaților, cât și pentru că poate genera acuzații de părtinire politică. În cele din urmă, retragerea înregistrării unui candidat îi avantajează pe contracandidații săi. Totuși, perspectiva reală de pierdere a înregistrării i-ar putea determina pe candidați să renunțe la comportamente necorespunzătoare. Acest tip de sancțiune este prezent în mai multe state, printre care, Bolivia, Brazilia, Columbia, Republica Dominicană, India, Indonezia. Se poate considera că există posibilitatea unei aplicări treptate a acestei sancțiuni – se poate dispune retragerea înregistrării candidaților suspectați sau acuzați chiar și în cazul unui prag mai scăzut de încălcări. În mod firesc, efectul disuasiv al sancțiunii va depinde în mare măsură de disponibilitatea autorităților de a o aplica.

Asigurarea unei alegeri în deplină cunoștință de cauză

Pentru a le permite alegătorilor să facă o alegere în deplină cunoștință de cauză, se poate institui o cerință care să prevadă indicarea oficială, în materialele de campanie, a candidaților suspectați sau acuzați de finanțare ilegală a campaniei electorale. Prin adoptarea unei asemenea măsuri, autoritățile pot facilita sporirea examinării activităților acestor candidați și pot ajuta alegătorii să-i evalueze mai critic. Cu toate acestea, prin indicarea unui candidat ca suspect într-o urmărire penală sau ca acuzat se ajunge la problema compatibilității cu prezumția de nevinovăție. Conform legislației internaționale privind drepturile omului, dreptul la prezumția de nevinovăție obligă „autoritățile statului să evite orice declarații publice care ar putea prejudicia desfășurarea procesului și influența opinia publică împotriva persoanei acuzate, înainte ca o instanță să emită o hotărâre definitivă și obligatorie din punct de vedere legal”¹¹. Este necesară o analiză suplimentară pentru a stabili dacă echilibrarea prezumției de nevinovăție cu obligația statului de a asigura integritatea electorală se aplică în aceeași manieră persoanelor aflate sub urmărire penală sau deja acuzate.

În India, candidații sunt obligați să dezvăluie cauzele penale în curs în momentul depunerii actelor de candidatură. Curtea Supremă a Indiei a stabilit această cerință printr-o hotărâre istorică, impunând candidaților obligativitatea dezvăluirii investigațiilor penale în curs și cauzele penale

¹¹ Enciclopedia Elgar a drepturilor omului, p.205

deschise în declarațiile pe propria răspundere prezentate comisiei electorale a Indiei. În aceste declarații pe propria răspundere sunt incluse detalii despre natura infracțiunii, dacă instanța a formulat capete de acuzare, precum și stadiul investigației¹². În Brazilia, toți candidații au obligația să dezvăluie orice condamnare sau procedură penală în curs la momentul înregistrării pentru alegeri, iar aceste informații sunt făcute publice de către Justiția Electorală.

Sistemul SAISE de procesare a înregistrării candidaților poate fi interconectat cu sistemul de gestionare a dosarelor judiciare, pentru a asigura dezvăluirea automată a cauzelor penale active împotriva potențialilor candidați sau celor deja înregistrați.

Astfel de prevederi sunt rare, întrucât, în majoritatea cazurilor, conștientizarea publică depinde de activitatea mass-mediei și a ONG-urilor, care, la rândul lor, se bazează pe principiul transparenței în administrarea justiției. Dacă activitatea mass-mediei sau a ONG-urilor este considerată insuficientă pentru informarea deplină a publicului despre investigațiile în curs sau despre procedurile în fața instanței, atunci autoritățile publice ar trebui să aibă un rol mai amplu.

CONCLUZII

Problema limitării sau retragerii dreptului de a candida pentru persoanele aflate sub urmărire penală sau suspectate de finanțare ilegală a campaniei electorale sau cumpărare a voturilor este legată de interesul Republicii Moldova de a proteja integritatea alegerilor, suveranitatea și securitatea statului.

Documentul analizează posibile modalități de atingere a acestor obiective legitime, cu un accent specific pe potențiala utilizare a măsurilor preventive aplicate în contextul investigațiilor penale în curs. Din analiza realizată de autori reiese că, în temeiul cadrului legal actual, este necesară o hotărâre judecătorească definitivă pentru a dispune retragerea dreptului de a candida în cazul încălcărilor privind finanțarea campaniei electorale. Privarea de dreptul de a candida nu este posibilă pentru persoanele suspectate sau acuzate de finanțare ilegală a campaniei electorale ori de cumpărare a voturilor înainte de a fi condamnate definitiv pentru aceste infracțiuni.

De asemenea, din analiză rezultă că o măsură restrictivă, constând în limitarea accesului la exercitarea drepturilor electorale, nu conduce în mod necesar la realizarea obiectivelor legitime urmărite, precum asigurarea executării eventualei sentințe, prevenirea influențării negative a investigației, evitarea sustragerii de la investigație sau împiedicarea acuzatului să acționeze negativ față de investigație. Mai mult, acest tip de măsură restrictivă nu pare proporțională cu limitarea altor drepturi civice, precum dreptul de a candida și libertatea de exprimare. Chiar și în situația în care infracțiunile de finanțare ilegală a campaniei electorale sau cumpărare a voturilor sunt considerate infracțiuni continue, o măsură restrictivă care limitează accesul la exercitarea drepturilor electorale poate fi în continuare disproporționată, întrucât pot exista alte măsuri mai puțin intruzive, precum supraveghere continuă, monitorizare sau condiții similare cu cele ale unei regim de probațiune persoanelor ori entităților implicate în infracțiuni care se desfășoară în mod continuu.

¹² A se vedea Uniunea Indiei (UI) împotriva Asociației pentru Reformele Democratice (ARD). Prin hotărâre se au în vedere principiile dreptului la informare și integritatea procesului electoral. Instanța a considerat că alegătorii au dreptul de a cunoaște antecedentele candidaților, pentru a adopta decizii în cunoștință de cauză. Hotărârea ARD a creat un precedent, determinând modificarea Legii privind reprezentarea poporului din 1951 în anul 2003, astfel încât asemenea dezvăluiri să devină o cerință formală.

În identificarea unor alternative la limitarea accesului la exercitarea drepturilor electorale prin aplicarea măsurilor restrictive, autorii sugerează că suspiciunea privind activități ilegale anterioare poate servi drept bază pentru o verificare detaliată a rapoartelor și tranzacțiilor financiare ale persoanelor suspectate, inclusiv prin creșterea frecvenței raportărilor obligatorii, ajungând până la două sau trei raportări pe săptămână. Eficacitatea acestui demers depinde de capacitatea de a procesa rapid aceste rapoarte și de hotărârea de a aplica sancțiunea existentă de excludere a candidaților.

În final, se sugerează luarea în considerare a creșterii cerințelor privind dezvăluirea publică a investigațiilor în curs sau a statutului persoanelor acuzate de infracțiuni de finanțare ilegală a campaniei electorale sau cumpărare a voturilor. Cu toate acestea, se consideră necesară prudență pentru a nu încălca principiul prezumției de nevinovăție.

RECOMANDĂRI

1. Modificarea articolului 6¹ din Legea privind statutul deputatului în Parlament (nr. 39-XIII din 07.04.1994), astfel încât mandatul deputatului să fie revocat în cazul în care acesta își pierde dreptul de a candida la alegeri. O prevedere similară există în Polonia, unde a condus la revocarea mandatelor a 2 deputați la sfârșitul anului 2023 (Kamiński și Ważik).

a. Beneficii:

- i. Se consideră că această abordare asigură derularea procesului judiciar într-un mod corespunzător, fără a fi împiedicat de necesitatea ridicării imunității deputatului împotriva urmăririi penale, ceea ce ar fi dificil dacă respectivul deputat beneficiază de susținerea politică a majorității parlamentare.
- ii. Încheierea procedurilor judiciare poate fi posibilă chiar și fără ridicarea imunității deputatului – deputatul în cauză nu trebuie să fie reținut, arestat sau percheziționat în cazul continuării urmăririi penale (chiar dacă acest fapt ar putea contribui la anchetă). Aplicarea altor măsuri restrictive, precum interdicția de a părăsi țara, este posibilă fără ridicarea imunității.

b. Dezavantaje:

- i. Există riscul ca această soluție să deschidă calea către urmărirea penală a deputaților din motive politice, inclusiv prin ridicarea imunității lor dacă există o majoritate parlamentară în acest sens. Cu alte cuvinte, există riscul unei urmăririi politice a minorității parlamentare. Pentru a reduce acest risc, modificarea cadrului legislativ poate fi aplicată strict în situațiile în care dosarul fusese deja înaintat instanței înainte ca persoana să fie aleasă.
2. Se propune luarea în considerare a introducerii unor controale mai stricte asupra activităților persoanelor suspectate sau acuzate de finanțare ilegală a campaniei electorale ori de cumpărare a voturilor în cadrul campaniilor electorale ulterioare.

a. Beneficii:

- i. Controalele mai stricte, deși pot fi costisitoare, pot fi ușor de justificat în cadrul legal existent. Creșterea frecvenței rapoartelor financiare, expunerea conturilor unei evaluări publice mai ample sau implicarea unor monitori

suplimentari pentru a aprecia acuratețea rapoartelor pot fi pe deplin justificate.

b. Dezavantaje:

- i. Folosirea unor resurse suplimentare poate genera costuri considerabile.
- ii. Majoritatea activităților ilegale nu urmează calea formală – astfel încât pot fi dificil de depistat și cu mecanisme de control suplimentare, la fel ca în lipsa acestora.
- iii. Identificarea încălcărilor în urma controalelor mai stricte poate declanșa acuzații de aplicare selectivă a legii. Cei găsiți vinovați de încălcări pot reclama tratamentul inegal și pot acuza autoritățile că nu le examinează cu aceeași rigoare și pe contracandidații lor.

3. Se propune examinarea oportunității de a înăspri sancțiunile pentru încălcările privind finanțarea campaniilor electorale sau cumpărarea voturilor, în cazul celor deja supuse urmăririi penale sau acuzate de astfel de infracțiuni.

a. Beneficii:

- i. Efectul de descurajare al sancțiunilor este legat de impactul asupra persoanei. Dacă persoanele care s-ar putea confrunța doar cu un avertisment sau o reducere a subvențiilor de stat riscă să-și piardă eligibilitatea pentru a fi aleși, acest lucru le-ar putea descuraja să comită fapte ilegale.

b. Dezavantaje:

- i. Autoritățile din Republica Moldova dețin deja competența de a radia candidații pentru astfel de încălcări. Se poate argumenta că înăsprirea sancțiunilor nu sporește semnificativ efectul de descurajare.
- ii. Autoritățile pot fi reticente în a aplica cea mai drastică sancțiune – retragerea înregistrării candidaților. Această reticență poate diminua efectul disuasiv al amenințării cu sancțiuni.

4. Se propune, cu precauție, luarea în considerare a introducerii obligației de a declara public că un candidat este supus urmăririi penale sau este acuzat de finanțare ilegală a campaniei electorale ori de cumpărare a voturilor.

a. Beneficii:

- i. Prin completarea mecanismelor deja existente, bazate pe analiza mass-mediei și a societății civile, se poate spori gradul de informare a publicului cu privire la acuzații, contribuind astfel la posibilitatea alegătorilor de a lua o decizie în deplină cunoștință de cauză.

b. Dezavantaje:

- iii. O astfel de cerință poate contraveni principiului prezumției de nevinovăție.
- iv. Declarațiile publice pot fi interpretate de către cei aflați sub investigație sau acuzați ca o dovadă a urmăririi penale motivate

politic, mai ales dacă există îndoieli privind neutralitatea politică a autorităților de stat responsabile, precum organele electorale.

ANEXA

Constituția

Art.38 alin.(3) al Constituției Republicii Moldova prevede că „Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.”

Art.70 alin.(3) al Constituției Republicii Moldova prevede că „Deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa.”

Art.81 alin.(3) al Constituției Republicii Moldova prevede că „Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare.”

Codul electoral

Articolul 16 din codul electoral retrage dreptul de a candida pentru „persoanele care îndeplinesc serviciul militar în termen”, persoanele lipsite de dreptul de a vota potrivit legii, persoanele condamnate la privațiune de libertate prin hotărâre judecătorească definitivă, precum și „persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere prin hotărâre judecătorească definitivă”. La 31 iulie 2023, în Parlamentul Republicii Moldova s-au aprobat modificări ale codului electoral, prin care s-a înlăturat dreptul de a candida pentru persoanele care au deținut funcții executive sau au fost alese în numele unui partid politic declarat neconstituțional. La 8 august 2023, prin decizia Curții Constituționale, această modificare a fost declarată neconstituțională și, în consecință, anulată.

Art.102(5) din codul electoral prevede că:

„Anularea înregistrării se aplică prin hotărâre a organului electoral care a înregistrat subiectul electoral în cazul în care se constată:

- a) folosirea fondurilor financiare și materiale nedeclarate mai mult de 1% raportat la plafonul mijloacelor ce pot fi transferate în contul fondului electoral sau cel destinat grupului de inițiativă;
- b) depășirea plafonului fondului electoral sau al celui destinat grupului de inițiativă;
- c) utilizarea mijloacelor financiare din străinătate, cu excepția donațiilor din partea cetățenilor Republicii Moldova cu venituri obținute în afara țării;
- d) nesuspendarea din funcție de către candidatul care are această obligație. În acest caz se anulează înregistrarea concurentului electoral, a candidatului independent sau se exclude candidatul respectiv din lista concurentului electoral;
- e) nerespectarea restricțiilor stabilite la art. 16 alin. (2) lit. c)–f) și nedeclararea acestora de către candidat în condițiile art. 68 alin. (1) lit. f);
- f) încălcarea prevederilor art. 54 alin. (6) lit. a); g) nerespectarea cerințelor stabilite la art. 68, 112, 113 și 139.”

Codul penal

Articolul 181². Încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale

(1) Falsificarea rapoartelor privind gestiunea financiară a grupurilor de inițiativă și a partidelor politice și/sau a rapoartelor privind finanțarea campaniilor electorale în intenția de a substitui sau a ascunde identitatea donatorilor, volumul mijloacelor acumulate ori destinația sau volumul mijloacelor utilizate, precum și utilizarea unor fonduri nedeclarate, neconforme sau venite din străinătate, săvârșite în proporții mari se pedepesc cu amendă în mărime de la 750 la 1150 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

(2) Utilizarea de resurse administrative, inclusiv favorizarea sau consimțirea la utilizarea ilegală a resurselor administrative în perioada electorală, dacă au fost cauzate daune în proporții mari se pedepsește cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 13000 la 15000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

(3) Extorcarea sau obținerea prin extorcare a donațiilor pentru partidele politice, pentru fondurile electorale și/sau fondurile destinate grupurilor de inițiativă se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 1150 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 5 ani, în toate cazurile cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de la 1 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

(4) Utilizarea contrar destinației a alocațiilor de la bugetul de stat pentru partidele politice sau a mijloacelor din fondul electoral, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, se pedepsește cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 13000 la 15000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

(5) Acceptarea cu bună știință a finanțării partidului politic, a grupului de inițiativă sau a concurentului electoral din partea unui grup criminal organizat sau a unei organizații (asociații) criminale se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 7 la 10 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 15000 la 40000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

(6) Persoana care pentru prima dată a săvârșit acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (5) în calitate de complice poate fi liberată de răspundere penală la faza de urmărire penală dacă s-a autodenunțat sau a denunțat autorul, organizatorul sau instigatorul infracțiunii și a contribuit activ la descoperirea sau la contracararea infracțiunii.

Articolul 181³. Finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum

Finanțarea partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum din surse interzise de lege săvârșită în proporții mari se pedepsește cu amendă în mărime de la 850 la 1350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 6 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 9000 la 13000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

Articolul 337. Trădarea de Patrie

(1) Trădarea de Patrie, adică fapta săvârșită intenționat de către un cetățean al Republicii Moldova împotriva suveranității, independenței, unității, indivizibilității, securității sau capacității de apărare a Republicii Moldova, în interesul unui stat străin, al unei organizații străine, al unei entități anticonstituționale sau al reprezentanților lor, exprimată prin:

- a) trecere de partea inamicului pe timp de război sau conflict armat; b) spionaj;
- c) divulgare a secretului de stat;
- d) acordare de ajutor în vederea desfășurării unor activități ostile împotriva securității statului,

se pedepsește cu închisoare de la 12 la 20 de ani.

(2) Faptele prevăzute la alin. (1) săvârșite din interes material sau de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică se pedepsesc cu închisoare de la 15 la 20 de ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

(3) Faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au provocat decesul persoanei se pedepsesc cu închisoare de la 16 la 20 de ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

(4) Este liberat de răspundere penală pentru trădare de Patrie cetățeanul Republicii Moldova care a intrat în legătură cu un stat străin, o organizație străină, o entitate anticonstituțională sau cu reprezentanții lor pentru înfăptuirea unei activități ostile împotriva Republicii Moldova dacă nu a săvârșit niciun fel de acțiuni pentru realizarea însărcinării criminale primite, a declarat de bunăvoie autorităților despre legătura sa cu statul străin, organizația străină, entitatea anticonstituțională sau cu reprezentanții lor și a contribuit activ la descoperirea sau la contracararea infracțiunii prin identificarea persoanelor cu care a stabilit și a menținut legătura.

Articolul 338¹. Constituirea unei structuri informative ilegale

Inițierea constituirii, organizarea, constituirea pe teritoriul Republicii Moldova a unei structuri informative ilegale sau recrutarea, instigarea la recrutare a persoanelor în scopul comiterii unor acțiuni în dauna suveranității, independenței, inviolabilității teritoriale,

securității de stat sau capacității de apărare a Republicii Moldova se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 10 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 4000 la 8000 unități convenționale cu lichidarea persoanei juridice.

Articolul 338². Complotul împotriva Republicii Moldova

(1) Stabilirea, menținerea legăturilor cu un stat străin, cu o organizație străină, cu o entitate anticonstituțională sau cu reprezentanții acestora în scopul comiterii infracțiunilor prevăzute la art. 337, 338, 3381 și 3401 sau exprimarea acordului de a se implica într-o astfel de activitate se pedepsește cu închisoare pe un termen de la 2 la 7 ani.

(2) Acțiunile prevăzute la alin. (1), săvârșite de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, se pedepsesc cu închisoare pe un termen de la 5 la 10 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.

Codul de procedură penală

Art.175 din Codul de procedură penală definește măsurile preventive ca fiind

„Măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal, securității și ordinii publice sau asupra asigurării executării sentinței...”

În conformitate cu art. 175(2) din Codul de procedură penală, măsurile preventive sunt „orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței”

Art. 200 din Codul de procedură penală prevede un tip de măsură coercitivă echivalentă cu „suspendarea provizorie din funcție.” Art.200(1) prevede că „Suspendarea provizorie din funcție constă în interzicerea provizorie motivată a bănuitului, învinuitului, inculpatului de a exercita atribuțiile sale de serviciu sau de a realiza activități în interesul serviciului public.”

STANDARDE INTERNAȚIONALE

DUDO

Art. 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede că „Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.”

PIDCP (Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

Această prevedere este reflectată în art. 25 din PIDCP, care prevede că

„Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una dintre discriminările la care se referă art. 2 și fără restricții nerezonabile:...; b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;”

Comentariul general 25

Comentariul general 25 la art. 25 din PIDCP prevede în alin. (4) că

„Orice condiții aplicabile exercitării drepturilor protejate de articolul 25 trebuie să se bazeze pe criterii obiective și rezonabile. ... Exercițarea acestor drepturi de către cetățeni nu poate fi suspendată sau exclusă decât pe motive prevăzute de lege, care sunt obiective și rezonabile.”

În alin. (15) este prevăzut că

„Aplicarea eficientă a dreptului și posibilității de a candida asigură faptul că persoanele cu drept de vot pot face o alegere liberă a candidaților. Orice restricție privind dreptul de a candida, precum vârsta minimă, trebuie să fie justificabilă pe criterii obiective și rezonabile. Persoanele care sunt eligibile pentru a candida nu trebuie excluse prin cerințe nerezonabile sau discriminatorii, precum educația, reședința sau descendența, ori pe motiv de afiliere politică. Nicio persoană nu trebuie să sufere discriminări sau dezavantaje de orice natură din cauza candidaturii sale. Statele părți ar trebui să indice și să explice prevederile legislative care exclud orice grup sau categorie de persoane de la funcțiile electivă.”

În continuare, este prevăzut în alin. (16) că

„Dacă există motive rezonabile pentru a considera anumite funcții electivă incompatibile cu deținerea unor funcții specifice (de ex. în sistemul judiciar, în funcții militare de rang înalt, în serviciul public), măsurile destinate evitării conflictelor de interese nu trebuie să limiteze nejustificat drepturile protejate de alin. (b). Motivele pentru înlăturarea din funcțiile electivă trebuie stabilite prin legi bazate pe criterii obiective și rezonabile și care să includă proceduri echitabile.”

În continuare, este prevăzut în alin. (18) că

„Rapoartele statelor trebuie să descrie prevederile legale care stabilesc condițiile pentru ocuparea unei funcții publice electivă, precum și orice limitări ori condiționalități aplicabile anumitor funcții. Rapoartele trebuie să descrie condițiile de nominalizare, cum ar fi limitele de vârstă, și orice alte calificări sau restricții. Statele părți trebuie să indice dacă există restricții care împiedică persoanele care ocupă funcții în serviciul public (inclusiv în poliție sau forțele armate) să fie alese în anumite funcții publice. Trebuie prezentate motivele legale și procedurile pentru înlăturarea din funcțiile electivă.”

OSCE

Angajamentele OSCE din Documentul de la Copenhaga (1990) prevăd că statele participante vor:

În conformitate cu alin. (7.3), „vor garanta tuturor cetățenilor majori un sufragiu universal și egal;”

În conformitate cu alin. (7.5), „vor respecta dreptul cetățenilor de a solicita funcții politice sau publice, cu titlu individual sau ca reprezentanți ai unor partide politice sau organizații, fără discriminare;”

Comisia de la Veneția

Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei prevede

În alin. (1.1.d.i) că

„privarea cetățenilor de dreptul de a alege și de a fi ales poate fi prevăzută, dar numai sub rezerva următoarelor condiții cumulative:

- privarea trebuie să fie prevăzută de lege;
- principiul proporționalității trebuie să fie respectat; condițiile privării cetățenilor de dreptul de a fi ales pot fi mai flexibile decât cele prevăzute pentru dreptul de a alege;
- Suspendarea drepturilor electorale trebuie să se bazeze pe recunoașterea incapacității mintale sau condamnarea la privațiune de libertate prin hotărâre definitivă a instanței de judecată pentru comiterea unor infracțiuni grave;”

și se subliniază în alin. (1.1.d) din raportul explicativ că

„suspendarea drepturilor politice ale persoanei poate fi dispusă numai printr-o hotărâre specială adoptată de o instanță judecătorească.”

„Cât privește exercitarea unei funcții publice, condițiile privării indivizilor de dreptul de a fi ales pot fi mai puțin severe decât cele care vizează dreptul de vot, iar decizia de a priva un individ de dreptul de a fi ales poate corespunde prevederilor legale în cazul în care activitatea desfășurată de persoanele în exercițiul funcțiilor publice contravine intereselor publice majore.”